

GEOLOCIRANJE PODATKOV MARIKUL V KATASTRU

GEOREFERENCING THE MARIKULA DATA IN CADASTRE

Joc Triglav

1 UVOD

Ob srečanjih v družini in sorodstvu pogovor večkrat nanese na naše prednike in zanimive podrobnosti iz njihovih življenj. Zgodbe o tem seveda pripovedujejo predvsem starejši sorodniki, ki so prednike bodisi še osebno poznali ali pa so jim o njih pravili njihovi starši ali stari starši. Mlajši člani sorodstva ob teh zgodbah pogosto samo nejeverno gledajo, saj se skozi prizmo sodobnega časa nemalokrat zdijo na robu verjetnega, kot kakšna pravljica iz starih časov. A ob tem iskra zanimanja o naših lastnih koreninah spodbuja podrobnejši razmislek o prostoru in času, v katerem so živeli naši konkretni predniki. Kdo so bili, kje in kdaj so se rodili, kje je bil njihov dom, kaj so bili po poklicu, kdaj in s kom so se poročili, kdaj so postali starši, kdo so bili njihovi otroci itd.? Za starše in stare starše odgovore na ta vprašanja še poznamo, pogled globlje v zgodovino, v 19. stoletje in še dlje nazaj, pa brez listin in arhivskih virov hitro ostane brez zanesljivih odgovorov. In ko potem nekega dne naši otroci ali vnuki in vnukinje pridejo iz šole in nas prisijo, naj jim pomagamo izdelati družinsko drevo za domačo nalogo, potrebujemo pomoč tudi sami.

Med arhivske vire, ki so nam pri iskanju tovrstnih odgovorov v neprecenljivo in zanesljivo pomoč, vsekakor spadajo podatki matrikul in katastra. V Velikem slovarju tujk (2002) najdemo opisa pojmov matrikula in kataster, ki po pomenu ustrezata vsebini tega članka:

- **matrikula** -e ž [nlat. *matricula* imenik, demin. iz lat. *matrix*] 1. matica, matična, vpisna knjiga ... 3. knjiga rojstev, porok in smrti ...
- **kataster** -tra m [nlat. *catastrum* iz lat. *capitastrum* zemljiška knjiga] 1. uradni razvid zemljišč na določenem območju GEOD. 2. urad, kjer vodijo evidenco zemljišč.

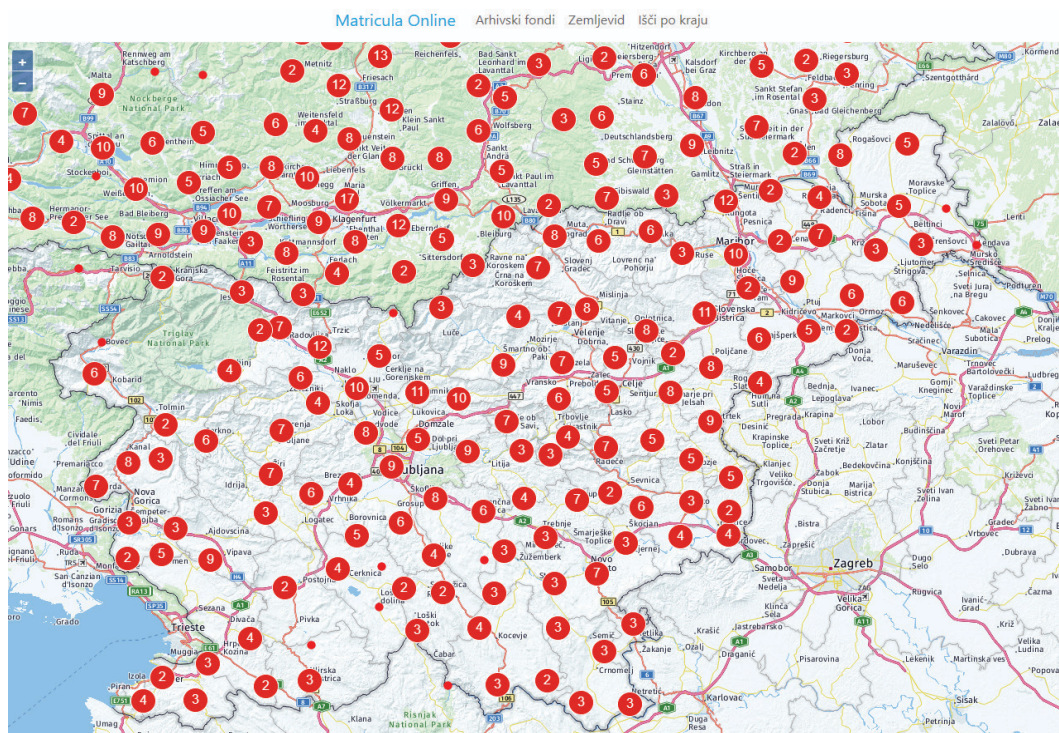
Še nedolgo nazaj je bilo treba za vpogled v matrikule osebno obiskati cerkvene arhive, za vpogled v kataster ali pridobitev podatkov pa geodetsko upravo. V sodobnem času so tako podatki matrikul kot katastra prosto digitalno dostopni na spletu, kar nam bistveno olajša raziskovanje arhivskih virov in odkrivanje zanesljivih odgovorov na naša vprašanja.

2 ICARUS IN MARIKULA ONLINE

Med brskanjem po spletu sem pred časom naletel na spletno stran združenja z imenom Mednarodni center za arhivska raziskovanja ICARUS (ICARUS, 2023), katerega poslanstvo je ustvarjati dodano vrednost že obstoječim dejavnostim arhivskih in znanstvenih institucij z združevanjem moči v medsebojno povezanih

mrežah. Združenje sestavlja več kot 180 javnih organizacij iz več kot tridesetih evropskih držav in Kanade. Zavedajo se, da se lahko z novimi nalogami in izzivi, ki izhajajo iz napredujočih digitalnih tehnologij, na podlagi načela komplementarnosti srečujejo kot povezana skupnost in da je za uspeh temeljnega pomena ne le učinkovita izgradnja in vzdrževanje elektronskih infrastruktur ter skupnih standardov in strategij, temveč tudi skupno razvijanje novih pristopov za mednarodno sodelovanje.

Spletna stran združenja ICARUS med drugim omogoča vstop v več obsežnih spletnih portalov z zgodovinskimi in arhivskimi zapisi in podatki. Za namen tokratnega članka je zanimiv portal Matricula Online (Matricula Online, 2023), ki na čezmejni in medkonfesionalni podlagi odpira inovativen in storitveno usmerjen način za dostop do neprecenljivih zgodovinskih virov cerkvenih matičnih knjig posameznih verskih skupnosti. Trenutno so javno dostopne cerkvene matične knjige iz Avstrije, Bosne in Hercegovine, Nemčije, Luksemburga, Srbije in Slovenije (slika 1).

Slika 1: Primer kartografskega prikaza lokacij in števila župnij, kjer so izvorno nastajale matrikule. Na karti je prikazano območje Slovenije in južnega dela Avstrije (Matricula Online, 2023).

3 MATRIKULE IN KATASTER

Matrikule so neprecenljiv vir zgodovinskih osebnih in rodbinskih podatkov. Vodile so jih posamezne župnije, ki so jih tudi hranile. V klasični analogni obliki matičnih knjig so danes dostopne v cerkvenih arhivih, konkretno na Slovenskem v arhivih ljubljanske in mariborske nadškofije ter koprške škofije. Obsegajo časovna obdobja več stoletij. Najstarejša matična knjiga, ki jo hranijo v Nadškofijskem arhivu Maribor, je na primer krstna knjiga župnije Stari trg iz daljnega leta 1597.

Matrikule lahko najprej raziskujemo samostojno. Praviloma začnemo v matični knjigi, za katero poznamo čim bolj zanesljiv podatek, na primer letnico rojstva, letnico poroke, letnico smrti. Najpogosteje poznamo letnico rojstva ali letnico smrti, letnico poroke pa precej redkeje. Pri mojem raziskovanju matrikul se je kot najbolj uporaben začetni podatek poleg imena in priimka prednika izkazala letnica rojstva, ostala dva podatka pa sta služila predvsem za neodvisno potrditev pravilnosti poizvedbe po datumu rojstva. Drugi zelo pomemben podatek, ki omogoča geolokacijo iskanega prednika v fizičnem prostoru, je podatek o hišni številki. Ta je ključ za povezavo podatkov iz matrikul s podatki zemljiškega katastra – tistega, ki je veljal v času vpisa podatka o hišni številki v matrikulo, in z medsebojno primerjavo arhivskih katastrskih načrtov tudi povezavo z današnjimi podatki katastra nepremičnin.

Povezava podatkov matrikul in katastra bo opisno in slikovno ponazorjena na primeru matične knjige rojstev župnije Slovenj Gradec, za katero v Nadškofijskem arhivu Maribor hranijo matrikule za obdobje od leta 1624 naprej, v digitalni obliki skeniranih strani pa so dostopne matrikule za obdobje med letoma 1624 in 1905 (slika 2). Iskanje podatkov v matrikulah drugih župnij mariborske nadškofije oziroma župnij ljubljanske nadškofije ali koprške škofije poteka podobno, upoštevati pa je treba, da so matrikule vsake župnije »ročno delo« vsakokratnih župnikov in da nas »berljivost« njihovih ročnih vpisov lahko včasih postavi pred težke raziskovalne preizkušnje.

Kot dobra praksa za iskanje po matrikulah se izkaže, če za začetek uporabimo najstarejšo čim bolj zanesljivo znano letnico rojstva osebe, ki običajno sega kakšno stoletje v zgodovino, tj. v začetek 20. ali na konec 19. stoletja. Od tam potem postopoma raziskujemo naprej ali nazaj skozi čas. Glede na to znano letnico v seznamu matrikul izbrane župnije na portalu Matricula Online izberemo knjigo rojstev oziroma krstno knjigo (nem. *Taufbuch*), katere obdobje vključuje iskano letnico rojstva.

Matricula Online
Arhivski fondí
Zemljevid
Išči po kraju
Pridruži se

172 Slovenj Gradec

Arhivski fondí / Slovenia / Nadškofija Maribor / 172 Slovenj Gradec

Zavetnik / Pfarrpatron: Sv. Elizabeta Ogrska, redovnica

Župnija ustanovljena po 1251.

Podružnice / Filialkirchen:

1. Sv. Duh, Slovenj Gradec;

Historično matično območje / Historische Ortsteile:

Slovenj Gradec

Staro ime / Ehemaliger Name:

St. Elisabeth in Windischgraz

Matične knjige (1624 - 1905) 24 vse

Signatura	Vrsta matične knjige	Datum (1624 - 1905)
	Alle	<input type="range" value="1624"/>

Cel zemljevid

Slika 2: Matrikule župnije Slovenj Gradec za obdobje od 1624 do 1905, dostopne na portalu Matricula Online. Župnijo, ki nas zanima, običajno poiščemo z vnosom imena kraja ali z izbiro na karti. Ko župnijo izberemo, lahko raziskujemo po njenem digitalnem arhivskem fondu matičnih knjig (Matricula Online, 2023).

4 PRIMER GEOLOCIRANJA PODATKOV IZ MATRIKUL V KATASTRU

Leto, mesec in dan, rojstva in krsta	Mesto, trg ali vas	Hišna številka	Ime krščenega otroka	Veroizpoved, spol M/Ž, zakonski, nezakonski	Ime babice pri porodu	Imena staršev		Boter, botra		Ime duhovnika krstitelja
						oče	mati	imena	stan	
Knjiga rojstev										
Geburts										
B u d.										
Jahr, Monat und Tag	Stadt, Markt oder Dorf.	Hauss No.	Nahmen des Getauften.	Katolisch, protestant, jüdisch, sonst.	Gebohrer, Mutter.	Nahmen der Aeltern		Der Taufpathen		Nahmen des taufenden Priesters.
18. 1828						Vater.	Mutter.	Nahmen.	Stand.	

Slika 3: Primer matične knjige rojstev iz župnije Slovenj Gradec za začetek leta 1828. Osebni podatki so namenoma prikazani zamegljeno. Ključni podatek za geolociranje podatkov iz matrikul v arhivskih katastrskih načrtih franciscejskega katastra je vpisana hišna številka (Matriciula Online, 2023).

Oblika zapisov v teh matičnih knjigah se je skozi čas spreminjala, od prostih vpisov do strukturirane oblike, ki so jo večinoma v 19. stoletju nadomestili tiskani obrazci, kamor so župniki ročno vnašali posamezne vpise. Vpise so vnašali s pisano pisavo in so vsebovali vse potrebne ključne osebne podatke za enoličen vpis posameznega rojstva in krsta, poroke oziroma smrti. Na sliki 3 je primer obrazca knjige rojstev iz župnije Slovenj Gradec z vpisi iz začetka leta 1828. Namenoma je izbrana letnica iz tistega obdobja, saj je bil takrat v slovenskih deželah izdelan tudi franciscejski kataster, ki na podlagi podatka o hišni številki vpisanih oseb omogoča geolociranje vpisov iz matrikul. Franciscejski kataster je bil na Slovenskem za takratne avstrijske dežele izdelan v obdobju vladavine cesarja Franca I. na podlagi cesarskega patenta (Triglav, 2017; Lisec in Ferlan, 2017) v letih od 1818 do 1827 z natančnimi evidencami parcel in stavb, zemljiških kategorij in zemljiških lastnikov po katastrskih občinah, z zemljiškokatastrskimi načrti v merilu 1 : 2880.

Če torej želimo za iskano osebo vedeti ne samo točen čas rojstva, temveč tudi točno današnjo geolokacijo rojstne hiše, v knjigi rojstev poiščemo podatek o vpisani hišni številki rojstne hiše. Potem to hišno številko poiščemo na arhivskem katastrskem načrtu franciscejskega katastra. V ta namen lahko uporabimo arhivske podatke franciscejskega zemljiškega katastra, ki so prosto dostopni na spletnem portalu VAČ – Virtualne arhivske čitalnice (VAČ, 2023) Arhiva Republike Slovenije. Ciljno iskanje po podatkih VAČ je najlažje z vstopom preko aplikacije EZKN (EZKN, 2023), ki jo geodeti poznamo in uporabljamo za pridobitev arhivskih podatkov katastra pri izdelavi elaboratov geodetskih storitev. *Glej opombo 1 na koncu članka.*

Na uvodni strani aplikacije EZKN je zapisano, da so podatki Arhiva Slovenije zapisani v formatu JPG v slabši ločljivosti in da je kakovostnejše podatke mogoče pridobiti na Arhivu RS pod ustreznimi pogoji. Arhivski podatki franciscejskega katastra za precejšen del območja nekdanje habsburške monarhije so v obliki geolcirane združene mozaične slike katastrskih načrtov prosto dostopni tudi na spletni strani projekta MAPIRE (MAPIRE, 2023), ki je zelo uporabna za ciljno iskanje na arhivskih katastrskih načrtih franciscejskega katastra in na drugih arhivskih kartah. Tako lahko za območje Slovenije najdemo katastrske načrte za večino katastrskih občin. Največja bela lisa brez arhivskih načrtov franciscejskega katastra je v Prekmurju. Katastrski načrti, ki so za območje Slovenije dostopni na strani MAPIRE, so načrti državnih arhivov Avstrije in Madžarske, torej niso podatki Arhiva Republike Slovenije (Triglav, 2015)! *Glej opombo 1 na koncu članka.*

Na spodnjih slikah od 4 do 7 je prikazanih nekaj možnosti kartografskih prikazov kart in načrtov MAPIRE.

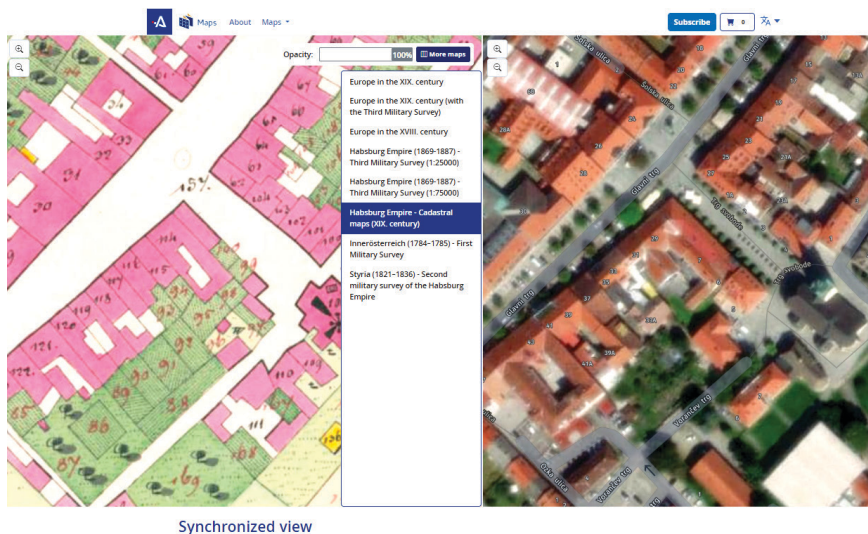
Slika 4: Prikaz Slovenj Gradca na karti druge vojaško-topografske izmere hasbsburškega cesarstva iz leta 1836 (MAPIRE, 2023).

Slika 5: Prikaz Slovenj Gradca na načrtu franciscejskega katastra iz leta 1825 (MAPIRE, 2023).

Slika 6: Prikaz Slovenj Gradca na prosojnem načrtu franciscejskega katastra iz leta 1825 s podloženo sodobno satelitsko karto aplikacije HERE (MAPIRE, 2023).

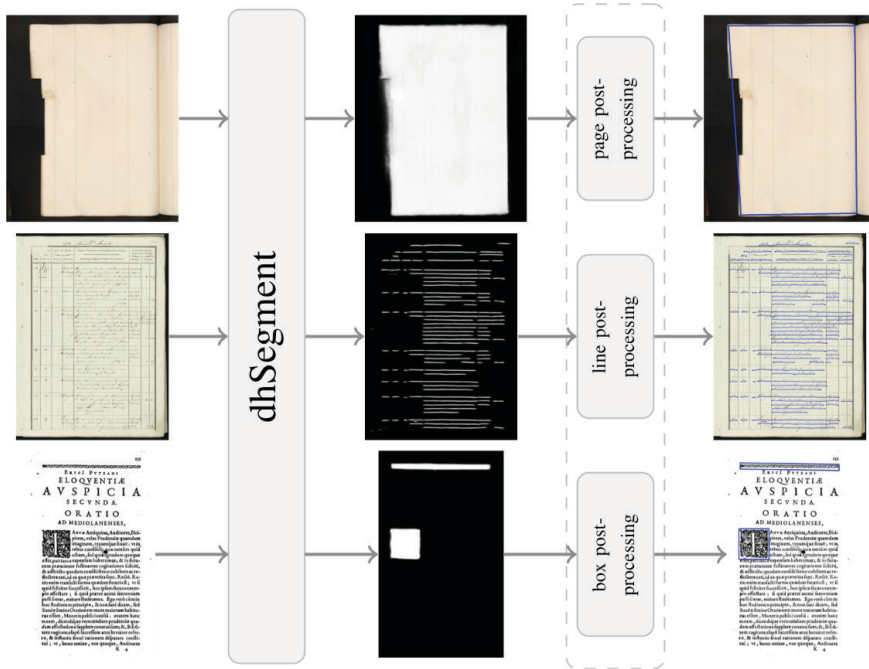
Slika 7: Prikaz središča Slovenj Gradca na načrtu franciscejskega katastra iz leta 1825 v »synchroniziranem pogledu« s sodobno satelitsko karto aplikacije HERE, na kateri so vidne današnje ulice in hišne številke (MAPIRE, 2023).

Od tu naprej si geodetom in geodetinjam ni težko predstavljati, kako na primer na portalu Javni vpogled v podatke Geodetske uprave RS (JV, 2023) poiskati današnjo številko parcele ali številko stavbe v katastru nepremičnin s pripadajočimi grafičnimi in opisnimi podatki. Na podlagi današnje parcelne številke lahko izvedemo še vpogled v elektronsko zemljiško knjigo (portal eSodstvo, 2023), da pridobimo še podatke o današnjih lastnikih nepremičnin in o zgodovini sprememb lastništva. Na drugih javnih spletnih prostorskih portalih na državni in občinski ravni pa so dostopni še drugi zanimivi in potencialno pomembni podatki.

5 ZAKLJUČEK

Sprehod skozi opisani primer vzbuja optimizem, kakšno bogastvo podatkov in informacij je uporabnikom že prosto javno dostopno prek spletnih digitalnih baz podatkov. Vpogledi so dovolj zanimivi in uporabni že, če jih uporabljamo posamično, če pa znamo podatke medsebojno povezati, je lahko raven pridobljenih informacij že višja, njihova uporabnost pa boljša. Velika ovira pri matrikulah, ki pa se ji ni mogoče izogniti, so kljub vsem prednostim ročni vpisi v matične knjige, kar pomeni zelo raznoliko berljive rokopise vsakokratnih župnikov, ki so povrh vsega večinoma še v pisani gotici, vpisi pred 19. stoletjem pa praviloma še v latinščini.

Ampak razvoj tehnologij prepoznavanja rokopisov in umetne inteligence gre nezadržno naprej, kar je razvidno na primer že iz števila znanstvenih prispevkov na tovrstnih mednarodnih znanstvenih simpozijih (npr. IFHCR, 2018) in iz spletnih aplikacij (slika 8) za prepoznavanje in razvrščanje vsebin v starih dokumentih (na primer dhSegment, 2023).

Slika 8: Eden od pristopov za obdelavo zgodovinskih dokumentov. Uporablja konvolucijsko nevronske mrežo, da opravi težko delo napovedovanja značilnosti slikovnih elementov. Nato so na voljo preproste operacije obdelave slik za odbiranje sestavin, ki uporabnika zanimajo, na primer polja, poligoni, črte, maske ... (dhSegment, 2023).

Čeprav se zdijo praktično uporabne rešitve za avtomatizirano prepoznavanje starih rokopisov še zelo oddaljene, pa bo napredek že v bližnji prihodnosti dosegel približno tako stopnjo zanesljivosti in uporabnosti, kot jo na primer danes že imajo uveljavljeni spletni prevajalniki besedil. Poleg tega v Evropi in svetu potekajo številni raziskovalni in kulturni projekti, katerih cilj je izboljšati povezanost, predstavnost in uporabnost arhivskih podatkov na različnih ravneh in območjih (glej npr. europeana, 2023; TMO, 2023; Topoteka, 2023; Twin iT, 2023 itd.). Iz leta v leto smo torej bližje boljšim rešitvam za dostop do digitaliziranih arhivskih podatkov in za njihovo čim bolj uporabno predstavitev v prostoru in času.

In ko bo tako čez nekaj let bralec prebiral ta članek, se mu bo zagotovo zdelo, da opisuje tehnološko »prazgodovinske« načine dostopa, iskanja in razbiranja podatkov matrikul in katastra ... a do takrat je tudi na zgoraj opisani način v matrikulah in katastru mogoče najti vse, kar nas zanima, z dodatnim ščepcem potrpljenja pa še bistveno več.

Opomba 1:

Spletni objavi tega članka na naslovu https://www.geodetski-vestnik.com/si/arhiv/67/4/arhiv_je_dodana_pdf-datoteka_2023-10-EZKN-Vpogled_v_digitalne_arhive_RS_VAC-napotki.pdfs prosojnicami opisnih in slikovnih napotkov za dostop do grafičnih in opisnih podatkov franciscejskega katastra v VAČ – Virtualni arhivski čitalnici Arhiva Republike Slovenije ter za dostop do arhivskih kart in katastrskih načrtov na portalu MAPIRE.

Literatura in viri:

- dhSegment (2023). <https://dhlab-epfl.github.io/dhSegment/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- europaana (2023). <https://pro.europeana.eu/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- EZKN (2023). <https://geohub.gov.si/ghapp/ezkn/index.html>, pridobljeno 12. 11. 2023.
- ICARUS (2023). <https://www.icar-us.eu/en/about-us/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- ICFHR (2018). 16th International Conference on Frontiers in Handwriting Recognition, Niagara Falls, New York, ZDA, 5–8 August 2018. <https://www.computer.org/csdl/proceedings/icfhr/2018/17D45VtKird>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- JV (2023). Javni pogled GURS. <https://ipi.eprostor.gov.si/jv/>, pridobljeno 12. 11. 2023.
- Lisec, A., in Ferlan, M. (2017). Zakon o zemljiškem davku, 23. 12. 1817. Geodetski vestnik, 61 (4), 655–658. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/61/4/gv61-4_lisec.pdf, pridobljeno 12. 11. 2023.
- MAPIRE (2023). <https://maps.arcnum.com/en/>, pridobljeno 12. 11. 2023.
- Matricula Online (2023). <https://www.icar-us.eu/en/cooperation/online-portals/matricula/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- Portal eSodstvo (2023). <https://evlozisce.sodisce.si/esodstvo/prijava.html>, pridobljeno 10. 11. 2023.
- TMO (2023). Time Machine Organisation. <https://www.timemachine.eu/time-machine-organisation/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- Topoteka (2023). <https://www.topothek.at/hr/>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- Triglav, J. (2015). E pluribus unum: Stare karte, nov pogled. Geodetski vestnik, 59 (1), 168–177. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/59/1/gv59-1_triglav.pdf, pridobljeno 12. 11. 2023.
- Triglav, J. (2017). Grundsteuer Patent, 23. december, 1817. Geodetski vestnik, 61 (4), 649–654. https://www.geodetski-vestnik.com/arhiv/61/4/gv61-4_triglav1.pdf, pridobljeno 12. 11. 2023.
- Twin iT (2023). <https://pro.europeana.eu/page/twin-it-3d-for-europe-s-culture>, pridobljeno 11. 11. 2023.
- VAČ (2023). Virtualna arhivska čitalnica, Arhiv Republike Slovenije. <https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=371531>, pridobljeno 12. 11. 2023.
- Veliki slovar tujk (2002). Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 558 in 709.

dr. Joc Triglav, univ. dipl. inž. geod.

Območna geodetska uprava Murska Sobota
Murska Sobota, Lendavska ulica 18, SI-9000 Murska Sobota
e-naslov: joc.triglav@gov.si